

54. ročník

2017/2018

OKRESNÍ KOLO

kategorie D

ZADÁNÍ (70 BODŮ)

časová náročnost: 90 minut

Úloha 1 Hádej, kdo jsem?**11 bodů**

Lidstvu jsem znám již od prehistorické doby. Moje výroba má počátky u národa Chetitů v Malé Asii asi okolo 1500 př. n. l. Vyráběli ze mě zbraně (meče, dýky, sekery), nástroje (pluh, kovadlina, kovářské kleště), sošky, nádoby a mísy. Jsem velmi významným biogenním prvkem, podílím se na přenosu kyslíku k buňkám a tím umožňuji život mnoha organismů na naší planetě.

1) Doplň chemickou značku prvku:

Chemická značka kovu:	body:
-----------------------------	--------------

2) Jaký je český a latinský název prvku?

Český název prvku:	body:
Latinský název prvku:	

3) Napište původ českého názvu prvku.

Původ názvu prvku:	body:
--------------------	--------------

4) Doplňte následující tabulku; uveďte jeden oxid, sůl a jeden podvojný oxid, neznámý kov je označen písmenem M ve vzorci vyjadřujícím stechiometrické poměry jednotlivých prvků.

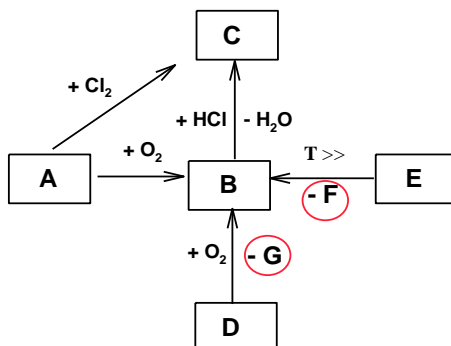
	Název rudy	Systematický název	Vzorec
Oxid – M_2O_3			
Sůl – MCO_3			
Podvojný oxid – M_3O_4			

body:

Úloha 2 Reakce bílošedého kovu a jeho sloučenin

23 bodů

Hořením bílošedého kovu **A**, pražením sfaleritu **D** a termolýzou kalamínu **E** vzniká bílý prášek **B**. Odpadním produktem pražení sfaleritu je plyn **G**. Odpadním produktem termolýzy kalamínu je skleníkový plyn **F**. Bezbarvá nebo bílá látka **C**, hygroskopická, dobře rozpustná ve vodě vzniká reakcí kovu **A** s chlorem nebo reakcí amfoterního oxidu **B** s kyselinou chlorovodíkovou. Popsané reakce Vám lépe pomůže pochopit uvedené schéma.

1) Doplňte vzorce a systematické názvy látek.

Látka	Vzorec	Název
A		
B		
C		
D		
E		
F		
G		
		body:

2) Zapište a vyčíslete rovnice reakcí.

Hoření kovu **A**:Pražení sfaleritu **D**:Termolýza kalamínu **E**:Reakce kovu **A** s chlorem:Reakci látky **B** s kyselinou chlorovodíkovou:**body:**

Úloha 3 Staniol**13 bodů**

Staniol je téměř čistý cín, Se staniolem se dnes setkáš pouze výjimečně, ale např. drahé značkové čokolády ho stále používají. Staniolem také dodával potravínám v něm zabaleným mírnou cínovou pachut, což je jeden z důvodů, proč zde byl zcela nahrazen alobalem.

1) Vypočítejte teoretický obsah cínu v oxidu cíničitém. Výsledek uvádějte v procentech.

Výpočet:

Teoretický obsah cínu: ..... %

body:

2) Surový cínovce kromě oxidu cíničitého obsahuje 35 % cínuprosté hlušiny. Vypočítejte, jaké množství cínu v kilogramech vyrobíme z 5 t vytěženého cínovce.

Výpočet:

Obsah cínu: ..... kg

body:

- 3) Z cínu se vyrábí obalový materiál staniol, z hliníku alobal. Vypočítejte hmotnost 1 balení staniolu a alobalu o rozměrech 45 cm x 150 m a tloušťce 0,01 mm. Hustota cínu je $7,31 \text{ g}\cdot\text{cm}^{-3}$, hustota hliníku je $2,7 \text{ g}\cdot\text{cm}^{-3}$. Výsledky uvádějte v jednotkách cm^3 a kg.

Hmotnost 1 balení staniolu: ..... kg

Hmotnost 1 balení alobalu: ..... kg

body:

- 4) Vypočítejte, kolik balení staniolu o rozměrech 45 cm x 150 m a tloušťce 0,01 mm lze vyrobit z 5 t vytěženého cínovce?

Počet balení: .....

body:

- 5) Vypočítejte, kolikrát je cín těžší než hliník.

Cín je .....krát těžší než hliník.

body:

Úloha 4   Doplnovačka**7 bodů****a) Doplňte pomocí legendy pojmy v doplňovačce:****Legenda:**

1. Samovolná nebo řízená tvorba ochranné vrstvy na povrchu kovu zabraňující narušení povrchu kovu.
2. Název pro vrstvu, která vzniká korodováním bronzových nebo měděných předmětů vystavených vlivu počasí.
3. Oxidace sulfidických rud.
4. Chemický rozklad způsobený teplem.
5. Ve slitině magnalium jsou obsaženy kovy hliník a .....

1.		9						1
2.						3		
3.		5						
4.	4					2	7	8
5.		6						

body:**b) Kód 12134562789 uvádí pořadí písmen v tajence.**

Tajenka: .....

body:**c) Vysvětlete pojem z tajenky.**

Vysvětlení pojmu:

body:

Úloha 5 Sloučeniny kovů v praxi

16 bodů

1) Přiřaďte:

Kovy ve sloučeninách a slitinách	Použití
1. Oxid měďnatý	a. Výroba porcelánu.
2. Oxid cíničitý	b. Tetovací inkousty.
3. Hydroxid měďnatý	c. Úprava pitné vody
4. Chlorid železitý	d. Výroba audiokazet.
5. Síran železitý	e. Světélkující nátěry hodinových ručiček.
6. Oxid hlinitý	f. Výroba bílých smaltů a glazur.
7. Oxid železnatý	g. Leptání plošných spojů.
8. Oxid železitý	h. Fungicid (prevence plísní vinné révy).
9. Oxid měďný	i. Barví sklo a keramiku na zeleno nebo modro.
10. Sulfid zinečnatý	j. Barví sklo a keramiku na červeno.

body:

2) Z předchozí tabulky vyberte oxidy takových kovů, které nepodléhají korozi. Doplňte triviální název a vzorec oxidu.

Systematický název oxidu	Triviální název sloučeniny	Vzorec

body:

3) Nyní si znovu prohlédněte oxidy uvedené v bodě 2 a poté zodpovězte následující otázky.

<p>a. Který z vybraných oxidů patří mezi nejtvrdší nerosty? .....</p> <p>b. Napište 2 odrůdy tohoto nerostu používaného v klenotnictví:</p> <p>.....</p>	body:
--	-------

PERIODICKÁ SOUSTAVA PRVKŮ

1 I. A	2 II. A		3 III. B	4 IV. B	5 V. B	6 VI. B	7 VII. B	8 VIII. B	9 VIII. B	10 VIII. B	11 I. B	12 II. B	13 III. A	14 IV. A	15 V. A	16 VI. A	17 VII. A	18 VIII. A
1 H 1 1,00794 Vodík																		2 He 2 4,0026 Helium
2 Li 3 6,941 Lithium	4 Be 4 9,0122 Beryllium												5 B 5 10,811 Bor	6 C 6 12,011 Uhlík	7 N 7 14,007 Dusík	8 O 8 15,999 Kyslík	9 F 9 18,998 Fluor	10 Ne 10 20,179 Neon
3 Na 11 22,990 Sodík	12 Mg 12 24,305 Hořečik												13 Al 13 26,982 Hliník	14 Si 14 28,085 Křemík	15 P 15 30,974 Fosfor	16 S 16 32,06 Síra	17 Cl 17 35,453 Chlor	18 Ar 18 39,948 Argon
4 K 19 39,098 Draslík	20 Ca 20 40,078 Vápník	21 Sc 21 44,956 Skandium	22 Ti 22 47,867 Titan	23 V 23 50,942 Vanad	24 Cr 24 51,996 Chrom	25 Mn 25 54,938 Mangan	26 Fe 26 55,845 Železo	27 Co 27 58,933 Kobalt	28 Ni 28 58,693 Nikl	29 Cu 29 63,546 Měď	30 Zn 30 65,38 Zinek	31 Ga 31 69,723 Gallium	32 Ge 32 72,61 Germanium	33 As 33 74,922 Arzen	34 Se 34 78,971 Selen	35 Br 35 79,904 Brom	36 Kr 36 83,798 Krypton	
5 Rb 37 85,468 Rubidium	38 Sr 38 87,62 Stroncium	39 Y 39 88,906 Yttrium	40 Zr 40 91,224 Zirkonium	41 Nb 41 92,906 Niob	42 Mo 42 95,95 Molybden	43 Tc 43 -98 Technecium	44 Ru 44 101,07 Ruthenium	45 Rh 45 102,91 Rhodium	46 Pd 46 106,42 Palladium	47 Ag 47 107,87 Stříbro	48 Cd 48 112,41 Kadmium	49 In 49 114,82 Indium	50 Sn 50 118,71 Cín	51 Sb 51 121,75 Antimon	52 Te 52 127,60 Tellur	53 I 53 126,90 Jod	54 Xe 54 131,29 Xenon	
6 Cs 55 132,91 Cesium	56 Ba 56 137,33 Baryum		72 Hf 72 178,49 Hafnium	73 Ta 73 180,95 Tantal	74 W 74 183,84 Wolfram	75 Re 75 186,21 Rhenium	76 Os 76 190,23 Osmium	77 Ir 77 192,22 Iridium	78 Pt 78 195,08 Platina	79 Au 79 196,97 Zlato	80 Hg 80 200,59 Rtuť	81 Tl 81 204,38 Thallium	82 Pb 82 207,20 Olovo	83 Bi 83 208,98 Bismut	84 Po 84 -209 Polonium	85 At 85 -210 Astat	86 Rn 86 -222 Radon	
7 Fr 87 -223 Francium	88 Ra 88 226,03 Radium		104 Rf 104 261,11 Rutherfordium	105 Db 105 262,11 Dubnium	106 Sg 106 263,12 Seaborgium	107 Bh 107 262,12 Bohrium	108 Hs 108 270 Hassium	109 Mt 109 268 Meitnerium	110 Ds 110 281 Darmstadtium	111 Rg 111 280 Roentgenium	112 Cn 112 277 Kopernicium	113 Nh 113 -287 Nihonium	114 Fl 114 289 Flerovium	115 Mc 115 -288 Moskovium	116 Lv 116 -289 Livermorium	117 Ts 117 -291 Tennessin	118 Og 118 293 Oganesson	

Diagram illustrating the structure of an element box for Vanadium (V):

- Relativní atomová hmotnost: 50,942
- Značka: V
- Elektronegativita: 1,50
- Název: Vanad
- Protonové číslo: 23

6	LANTHANOIDY	57 La 1,0 Lanthan	58 Ce 1,0 Cer	59 Pr 1,0 Praseodym	60 Nd 1,0 Neodym	61 Pm 1,0 Promethium	62 Sm 1,0 Samarium	63 Eu 1,0 Europium	64 Gd 1,0 Gadolinium	65 Tb 1,0 Terbium	66 Dy 1,0 Dysprosium	67 Ho 1,0 Holmium	68 Er 1,0 Erbium	69 Tm 1,0 Thulium	70 Yb 1,0 Ytterbium	71 Lu 1,0 Lutecium
7	AKTINOIDY	89 Ac 1,0 Aktinium	90 Th 1,0 Thorium	91 Pa 1,0 Proaktinium	92 U 1,20 Uran	93 Np 1,20 Neptunium	94 Pu 1,20 Plutonium	95 Am 1,20 Americium	96 Cm 1,20 Curium	97 Bk 1,20 Berkelium	98 Cf 1,20 Kalifornium	99 Es 1,20 Einsteinium	100 Fm 1,20 Fermium	101 Md 1,20 Mendělevium	102 No 1,20 Nobelium	103 Lr 1,20 Lawrencium

54. ročník

2017/2018

OKRESNÍ KOLO

kategorie D

ZADÁNÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI (30 BODŮ)

časová náročnost: 90 minut

Úloha 1 Určení množství modré a bílé skalice ve směsi

30 bodů

Při zpracování skalic v chemické továrně došlo k nehodě, kdy došlo omylem ke smísení dvou výrobků – modré a bílé skalice, a tato směs byla kontaminována stopovým množstvím barviva methylovanže. Nikdo však neví, jaké je složení této směsi, kolik modré a kolik bílé skalice bylo znehodnoceno. Známa je jen celková hmotnost směsi skalic, která byla 2,70 t (množství methylovanže je zanedbatelné). Vaším úkolem je zjistit, kolik modré a kolik bílé skalice bylo touto nehodou znehodnoceno. Využijte přitom znalostí o rozdílné rozpustnosti hydroxidů přítomných iontů kovů v nadbytku hydroxidu za horka. Pomoci Vám může i barevnost sloučenin těchto iontů.

Pomůcky:

- 2× kádinka 400 cm³
- 1× hodinové sklo (na přiklopení kádinky o objemu 400 cm³)
- 2× kádinka 250 cm³
- odměrný válec 100 cm³
- skleněná tyčinka
- trojnožka
- keramická sítko
- kahan
- zápalky
- větší filtrační nálevka
- filtrační kruh
- filtrační papír
- stojan
- 3× plastové kapátko
- stříčka s destilovanou vodou
- varný kamínek
- ochranné brýle
- ochranné rukavice
- pinzeta

Chemikálie:

- vzorek směsi, hmotnost 4,00 g
- NaOH, $c \approx 1,5 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3}$
- HCl, $c \approx 1,5 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3}$

Postup:

před provedením pokusu důkladně prostudujte zadání i pracovní list:

- 1) Při práci používejte ochranné brýle, případně i ochranné rukavice!**
- 2) V kádince o objemu 400 cm³ rozpustíte vzorek směsi skalic v co nejmenším množství destilované vody. Hmotnost vzorku je 4,00 g.
- 3) Proveďte oddělení měďnatých a zinečnatých iontů srážením na základě jejich rozpustnosti v nadbytku hydroxidu sodného (při práci používejte ochranné brýle a rukavice):
  - a) K roztoku vzorku pomalu a za stálého míchání přidejte 100 cm³ roztoku NaOH (v kádince máte připraveno přesně 100 cm³ tohoto roztoku).
  - b) Do roztoku přidejte varný kamínek, kádinku přiklopte hodinovým sklem a směs **opatrně** zahřejte k varu. Roztok vařte po dobu 5 min. Během zahřívání dojde k přeměně vyloučeného hydroxidu jednoho z kovů na odpovídající oxid MO, což se projeví změnou barvy sraženiny. Hydroxid druhého z kovů se úplně rozpustí do roztoku.
  - c) Následně nechte směs vychladnout tak, aby se dala kádinka chytit do ruky, a suspenzi zfiltrujte.
- 4) Sraženinu na filtru důkladně promyjte destilovanou vodou. Filtrát musí být zcela bezbarvý.
- 5) Do kádinky, ve které jste prováděli srážení, nalijte 50 cm³ roztoku kyseliny chlorovodíkové.
- 6) Filtr se sraženinou opatrně vyjměte z nálevky a umístěte do kádinky s kyselinou.
- 7) Opatrným mícháním (můžete si pomoci skleněnou tyčinkou) sraženinu rozpustíte.
- 8) Roztok opatrně přefiltrujte do odměrného válce o objemu 100 cm³.
- 9) Filtrační papír v kádince opatrně promyjte malým množstvím destilované vody. Roztok přefiltrujte do odměrného válce. Roztok ve válci doplňte na 100 cm³ a promíchejte skleněnou tyčinkou.
- 10) Porovnejte sytost barvy roztoku ve válci s roztoky, které připravili organizátoři. Při porovnávání se dívejte shora do válce proti bílé podložce. Určíte tak hmotnost oxidu MO, který tvořil sraženinu.
- 11) Zodpovězte otázky uvedené v pracovním listu.

PRACOVNÍ LIST

Soutěžní číslo:

Body celkem:

Úloha 1   **Určení množství modré a bílé skalice ve vzorku**

30 bodů

1) Napište vzorec a systematický název modré a bílé skalice.

Modrá skalice (vzorec): .....

Modrá skalice (systematický název):
.....

Bílá skalice (vzorec): .....

Bílá skalice (systematický název):
.....

body:

2) Sraženina na filtru je tvořena oxidem jednoho z přítomných kationtů, MO. Napište a vyčíslete rovnici reakce dané skalice s hydroxidem sodným (rovnici vzniku sraženiny hydroxidu tohoto kationtu) a rovnici následné přeměny vyloučeného hydroxidu na oxid.

Rovnice srážení hydroxidu:

Rovnice přeměny hydroxidu na oxid:

body:

3) Uveďte kolorimetricky zjištěnou hmotnost sraženiny MO.

$m(\text{sraženina MO}) = \dots\dots\dots \text{ g}$

body:

- 4) Z hmotnosti sraženiny MO vypočítejte hmotnost odpovídající skalice (v gramech) v původním vzorku. Výsledek zaokrouhlete na 2 desetinná místa.

$m(\text{skalice}) = \dots\dots\dots \text{ g}$	body:
---	--------------

- 5) Vypočítejte hmotnostní zlomek obou skalic ve vzorku vyjádřený v procentech za předpokladu, že hmotnost vzorku byla 4,00 g a vzorek obsahoval jen tyto dvě sloučeniny (tj. množství barviva bylo zanedbatelné). Výsledek zaokrouhlete na celá procenta.

$w(\text{modrá skalice}) = \dots\dots\dots \%$	body:
$w(\text{bílá skalice}) = \dots\dots\dots \%$	

- 6) Vypočítejte hmotnosti znehodnocených sloučenin (v tunách) za předpokladu, že nehodou vzniklo celkem 2,70 t směsi. Výsledek zaokrouhlete na 2 desetinná místa.

$m(\text{modrá skalice}) = \dots\dots\dots \text{ t}$

$m(\text{bílá skalice}) = \dots\dots\dots \text{ t}$

body:

PERIODICKÁ SOUSTAVA PRVKŮ

1 I. A											13 III. A	14 IV. A	15 V. A	16 VI. A	17 VII. A	18 VIII. A											
1 H 1 1,00794 Vodík											B 5 10,811 Bor	C 6 12,011 Uhlík	N 7 14,007 Dusík	O 8 15,999 Kyslík	F 9 18,998 Fluor	He 2 4,0026 Helium											
2 II. A	Li 3 6,941 Lithium	Be 4 9,0122 Beryllium											Al 13 26,982 Hliník	Si 14 28,085 Křemík	P 15 30,974 Fosfor	S 16 32,06 Síra	Cl 17 35,453 Chlor	Ne 10 20,179 Neon									
3	Na 11 22,990 Sodík	Mg 12 24,305 Hořečík	3 III. B	4 IV. B	5 V. B	6 VI. B	7 VII. B	8 VIII. B	9 VIII. B	10 VIII. B	11 I. B	12 II. B	Ar 18 39,948 Argon														
4	K 19 39,098 Draslík	Ca 20 40,078 Vápník	Sc 21 44,956 Skandium	Ti 22 47,867 Titan	V 23 50,942 Vanad	Cr 24 51,996 Chrom	Mn 25 54,938 Mangan	Fe 26 55,845 Železo	Co 27 58,933 Kobalt	Ni 28 58,693 Nikl	Cu 29 63,546 Měď	Zn 30 65,38 Zinek	Ga 31 69,723 Gallium	Ge 32 72,61 Germanium	As 33 74,922 Arzen	Se 34 78,971 Selen	Br 35 79,904 Brom	Kr 36 83,798 Krypton									
5	Rb 37 85,468 Rubidium	Sr 38 87,62 Stroncium	Y 39 88,906 Yttrium	Zr 40 91,224 Zirkonium	Nb 41 92,906 Niob	Mo 42 95,95 Molybden	Tc 43 -98 Technecium	Ru 44 101,07 Ruthenium	Rh 45 102,91 Rhodium	Pd 46 106,42 Palladium	Ag 47 107,87 Stříbro	Cd 48 112,41 Kadmium	In 49 114,82 Indium	Sn 50 118,71 Cín	Sb 51 121,75 Antimon	Te 52 127,60 Tellur	I 53 126,90 Jod	Xe 54 131,29 Xenon									
6	Cs 55 132,91 Cesium	Ba 56 137,33 Baryum											Hf 72 178,49 Hafnium	Ta 73 180,95 Tantal	W 74 183,84 Wolfram	Re 75 186,21 Rhenium	Os 76 190,23 Osmium	Ir 77 192,22 Iridium	Pt 78 195,08 Platina	Au 79 196,97 Zlato	Hg 80 200,59 Rtuť	Tl 81 204,38 Thallium	Pb 82 207,20 Olovo	Bi 83 208,98 Bismut	Po 84 -209 Polonium	At 85 -210 Astat	Rn 86 -222 Radon
7	Fr 87 -223 Francium	Ra 88 226,03 Radium											Rf 104 261,11 Rutherfordium	Db 105 262,11 Dubnium	Sg 106 263,12 Seaborgium	Bh 107 262,12 Bohrium	Hs 108 270 Hassium	Mt 109 268 Meitnerium	Ds 110 281 Darmstadtium	Rg 111 280 Roentgenium	Cn 112 277 Kopernicium	Nh 113 -287 Nihonium	Fl 114 289 Flerovium	Mc 115 -288 Moskovium	Lv 116 -289 Livermorium	Ts 117 -291 Tennessin	Og 118 293 Oganesson

Diagram illustrating the structure of a periodic table element cell for Vanadium (V):

- Relativní atomová hmotnost: 50,942
- Značka: V
- Elektronegativita: 1,50
- Název: Vanad
- Protonové číslo: 23

6	LANTHANOIDY	La 57 138,91 Lanthan	Ce 58 140,12 Cer	Pr 59 140,91 Praseodym	Nd 60 144,24 Neodym	Pm 61 -145 Promethium	Sm 62 150,36 Samarium	Eu 63 151,96 Europium	Gd 64 157,25 Gadolinium	Tb 65 158,93 Terbium	Dy 66 162,50 Dysprosium	Ho 67 164,93 Holmium	Er 68 167,26 Erbium	Tm 69 168,93 Thulium	Yb 70 173,04 Ytterbium	Lu 71 174,97 Lutecium
7	AKTINOIDY	Ac 89 227,03 Aktinium	Th 90 232,04 Thorium	Pa 91 231,04 Proaktinium	U 92 238,03 Uran	Np 93 237,05 Neptunium	Pu 94 {244} Plutonium	Am 95 -243 Americium	Cm 96 -247 Curium	Bk 97 -247 Berkelium	Cf 98 -251 Kalifornium	Es 99 -252 Einsteinium	Fm 100 -257 Fermium	Md 101 -258 Mendělevium	No 102 -259 Nobelium	Lr 103 -260 Lawrencium

54. ročník

2017/2018

OKRESNÍ KOLO

kategorie D

ŘEŠENÍ TEORETICKÉ ČÁSTI (70 BODŮ)

Úloha 1 Hádej, kdo jsem?

11 bodů

1) Chemická značka kovu: Fe

0,5 bodu.

2) Český název prvku: železo

Latinský název prvku: ferrum

Za každý název 0,5 bodu.

Celkem 1 bod.

3) Původ názvu prvku: kořenem českého, ruského nebo polského jména je -lez-, odvozeno od slova lezo (=ostří)

0,5 bodu.

4) Doplněná tabulka:

	Název rudy	Systematický název	Vzorec
Oxid – M_2O_3	krevel (hematit)	oxid železitý	Fe_2O_3
Sůl – MCO_3	ocelek (siderit)	uhličitan železnatý	$FeCO_3$
Podvojný oxid – M_3O_4	magnetovec (magnetit)	oxid železnato-železitý	$Fe_3O_4 (FeO \cdot Fe_2O_3)$

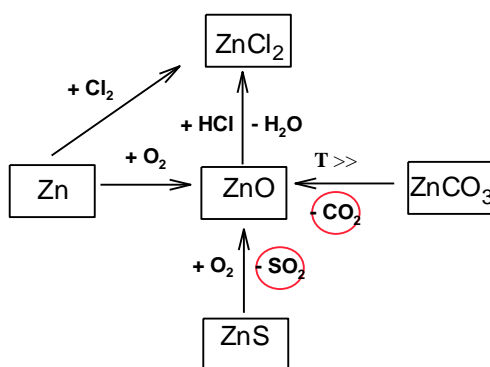
Za každý správně doplněný název a vzorec 1 bod.

Celkem 9 bodů.

Úloha 2 Reakce bílošedého kovu a jeho sloučenin

23 bodů

1) Doplněné schéma:

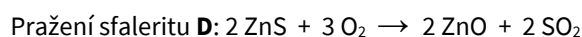
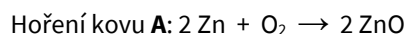

Doplněná tabulka:

Látka	Vzorec	Název
A	Zn	zinek
B	ZnO	oxid zinečnatý
C	ZnCl ₂	chlorid zinečnatý
D	ZnS	sulfid zinečnatý
E	ZnCO ₃	uhličitan zinečnatý
F	CO ₂	oxid uhličitý
G	SO ₂	oxid siřičitý

*Za každý správně doplněný název a vzorec 1 bod.
Celkem 14 bodů.*

2) Rovnice:

*Za každou správnou rovnici 1 bod.
Za vyčíslení rovnice a a b 1 bod.
Za vyčíslení rovnice d 2 body.
Celkem 9 bodů.*

Úloha 3 Staniol

13 bodů

1) Výpočet:

$$A_{\text{Sn}} = 118,7 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1}$$

$$M_{\text{SnO}_2} = 118,7 + 2 \cdot 16,0 = 150,7 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1}$$

$$150,7 \text{ g SnO}_2 \quad \dots\dots\dots 100 \%$$

$$118,7 \text{ g Sn} \quad \dots\dots\dots x \%$$

$$\frac{x}{100} = \frac{118,7}{150,7}$$

$$x = \frac{118,7 \cdot 100}{150,7} = 78,76 \%$$

Teoretický obsah cínu: 78,76 %.

*Za správný výpočet molární hmotnosti SnO₂ 1 bod.
Za správný výpočet teoretického obsahu cínu 1 bod.
Celkem 2 body*

2) Výpočet:

$$A_{\text{Sn}} = 118,7 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1}$$

$$M_{\text{SnO}_2} = 118,7 + 2 \cdot 16,0 = 150,7 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1}$$

$$m_{\text{SnO}_2} = 5 \text{ t} = 5000 \text{ kg}$$

$$w_{\text{hlušina}} = 35 \%$$

$$5000 \text{ kg} \dots\dots\dots 100 \%$$

$$x \text{ kg} \dots\dots\dots 65 \%$$

$$\frac{x}{5000} = \frac{65}{100}$$

$$x = \frac{5000 \cdot 65}{100} = 3250 \text{ kg SnO}_2$$

Obsah cínu: 3250 kg

$$\frac{n_{\text{Sn}}}{n_{\text{SnO}_2}} = \frac{1}{1}$$

$$\frac{m_{\text{Sn}}}{M_{\text{Sn}}} = \frac{m_{\text{SnO}_2}}{M_{\text{SnO}_2}}$$

$$m_{\text{Sn}} = \frac{m_{\text{SnO}_2} \cdot M_{\text{Sn}}}{M_{\text{SnO}_2}} = \frac{1 \cdot 3250 \cdot 118,7}{1 \cdot 150,7} = 2559,89 \text{ kg cínu}$$

Obsah cínu: 2559,89 kg

Za správný výpočet hmotnosti čistého SnO₂ 1 bod.

Za převod jednotek na kg 1 bod.

Za správný výpočet hmotnosti čistého Sn 1 bod.

Celkem 3 body.

3) Výpočet:

$$V_{\text{staniol=alobal}} = \check{s} \cdot d \cdot v = 0,45 \cdot 150 \cdot 0,00001 = 0,000675 \text{ m}^3 = 675 \text{ cm}^3 \text{ folie}$$

$$m_{\text{staniol}} = \rho_{\text{Sn}} \cdot V_{\text{staniol}} = 7,31 \cdot 675 = 4934,25 \text{ g} = 4,93 \text{ kg staniolu}$$

$$m_{\text{alobal}} = \rho_{\text{Al}} \cdot V_{\text{alobal}} = 2,7 \cdot 675 = 1822,5 \text{ g} = 1,82 \text{ kg alobalu}$$

Hmotnost 1 balení staniolu: 4,93 kg

Hmotnost 1 balení alobalu: 1,82 kg

Za správný výpočet objemu staniolu 1 bod.

Za výpočet hmotnosti staniolu a alobalu po 1 bodu.

Za každý převod jednotek 1 bod.

Celkem 6 bodů.

4) Výpočet:

$$\frac{m_{\text{Sn}}}{m_{\text{staniol}}} = \frac{2559,89}{4,93} = 519,27 \text{ ks}$$

Počet balení: 519 ks

1 bod.

5) Výpočet:

$$\frac{\rho_{\text{Sn}}}{\rho_{\text{Al}}} = \frac{7,31}{2,7} = 2,71$$

Cín je 2,71× těžší než hliník.

1 bod.

Úloha 4 Doplnovačka

7 bodů

a) Doplnovačka:

1.	P	⁹ A	S	I	V	A	C	¹ E	
2.	M	Ě	D	Ě	N	³ K	A		
3.	P	⁵ R	A	Ž	E	N	Í		
4.	⁴ T	E	R	M	O	² L	⁷ Ý	⁸ Z	A
5.	H	⁶ O	Ř	Č	Í	K			

Za každý správně doplněný pojem 1 bod.
Celkem 5 bodů.

b) Tajenka: ELEKTROLÝZA

1 bod.

c) **Vysvětlení pojmu:** Je to oxidačně-redoxní děj probíhající na elektrodách při průchodu stejnosměrného elektrického proudu roztokem nebo taveninou.

1 bod

Úloha 5 Sloučeniny kovů v praxi

16 bodů

1) 1-i, 2-f, 3-h, 4-g, 5-c, 6-a, 7-b, 8-d, 9-j, 10-e

Za každé správné přiřazení 0,5 bodu.
Celkem 5 bodů.

2) Doplněná tabulka:

Systematický název oxidu	Triviální název sloučeniny	Vzorec
Oxid měďnatý	Tenorit	CuO
Oxid cíničitý	Cínovec (kasiterit)	SnO ₂
Oxid hlinitý	Korund	Al ₂ O ₃
Oxid měďný	Kuprit	Cu ₂ O

Za každý správně doplněný název a vzorec 1 bod.
Celkem 8 bodů.

3)

- a. Oxid hlinitý / korund
- b. safír, rubín

*Za každý správně doplněný pojem 1 bod.
Celkem 3 body.*

54. ročník

2017/2018

OKRESNÍ KOLO

kategorie D

ŘEŠENÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI (30 BODŮ)

Úloha 1 Určení množství modré a bílé skalice ve směsi

30 bodů

- 1) **Modrá skalice (vzorec):** $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$
Modrá skalice (systematický název): pentahydrát síranu měďnatého
Bílá skalice (vzorec): $\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$
Bílá skalice (systematický název): heptahydrát síranu zinečnatého

Za každý vzorec 0,5 bodu.

Za každý systematický název 0,5 bodu.

Celkem 2 body.

- 2) Rovnice srážení:
Rovnice srážení hydroxidu: $\text{CuSO}_4 + 2 \text{NaOH} \rightarrow \text{Cu}(\text{OH})_2 + \text{Na}_2\text{SO}_4$

2 body (v případě špatného vyčíslení 1 bod).

Lze uznat i jiné tvary rovnice (iontový, částečně iontový).

Rovnice přeměny hydroxidu na oxid: $\text{Cu}(\text{OH})_2 \rightarrow \text{CuO} + \text{H}_2\text{O}$

1 bod.

Celkem 3 body

- 3) Hmotnost sraženiny CuO:
 Vzorek 1:
 $m(\text{sraženina MO}) = 0,32 \text{ g}$
 Vzorek 2:
 $m(\text{sraženina MO}) = 0,16 \text{ g}$

Za zjištěnou správnou hodnotu 16 bodů.

V případě odečtení hodnoty odpovídající sousednímu standardu v kalibrační křivce 8 bodů.

V případě odečtení hodnoty odpovídající ob-sousednímu standardu 4 body.

- 4) Výpočet hmotnosti skalice odpovídající hmotnosti sraženiny:

$$M(\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}) = 249,69 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1}$$

$$M(\text{CuO}) = 79,55 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1}$$

Vzorek 1:

Lze řešit např. následující úvahou:

79,55 g CuO odpovídá 249,69 g $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$

0,32 g CuO odpovídá x g $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$

$$x = \frac{(0,32 \cdot 249,69)}{79,55} = 1,00 \text{ g } \text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$$

$$m(\text{skalice}) = 1,00 \text{ g}$$

Vzorek 2:

$$x = \frac{(0,16 \cdot 249,69)}{79,55} = 0,50 \text{ g } \text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$$

$$m(\text{skalice}) = 0,50 \text{ g}$$

Za každou molární hmotnost potřebnou k výpočtu 0,5 bodu.

Za výpočet hmotnosti modré skalice ve vzorku 2 body.

Hodnotí se správnost výpočtu z hodnoty odečtené v bodě 3).

Celkem 3 body.

5) Hmotnostní zlomky skalic ve vzorku:

$$m(\text{vzorek}) = 4,00 \text{ g}$$

Vzorek 1:

$$w(\text{modrá skalice}) = \frac{m(\text{modrá skalice})}{m(\text{vzorek})} = \frac{1,00}{4,00} \cdot 100 = 25 \%$$

$$w(\text{modrá skalice}) = 25 \%$$

$$w(\text{bílá skalice}) = 100 - 25 = 75 \%$$

$$w(\text{bílá skalice}) = 75 \%$$

Vzorek 2:

$$w(\text{modrá skalice}) = \frac{m(\text{modrá skalice})}{m(\text{vzorek})} = \frac{0,50}{4,00} \cdot 100 = 13 \%$$

$$w(\text{modrá skalice}) = 13 \%$$

$$w(\text{bílá skalice}) = 100 - 13 = 87 \%$$

$$w(\text{bílá skalice}) = 87 \%$$

Za každou hodnotu (modrá a bílá skalice) 2 body.

Uznávat i zaokrouhlení na 12 a 88 %.

Celkem 4 body.

6) Výpočet celkové hmotnosti znehodnocených chemikálií:

$$m(\text{směs}) = 2,70 \text{ t}$$

Vzorek 1:

$$m(\text{modrá skalice}) = w(\text{modrá skalice}) \cdot m(\text{směs}) = 0,25 \cdot 2,70 = 0,68 \text{ t}$$

$$m(\text{modrá skalice}) = 0,68 \text{ t}$$

$$m(\text{bílá skalice}) = w(\text{bílá skalice}) \cdot m(\text{směs}) = 0,75 \cdot 2,70 = 2,02 \text{ t}$$

$$m(\text{bílá skalice}) = 2,02 \text{ t}$$

Vzorek 2:

$$m(\text{modrá skalice}) = w(\text{modrá skalice}) \cdot m(\text{směs}) = 0,13 \cdot 2,70 = 0,35 \text{ t}$$

$$m(\text{modrá skalice}) = 0,35 \text{ t}$$

$$m(\text{bílá skalice}) = w(\text{bílá skalice}) \cdot m(\text{směs}) = 0,87 \cdot 2,70 = 2,35 \text{ t}$$

$$m(\text{bílá skalice}) = 2,35 \text{ t}$$

Za každou správně vypočtenou hodnotu 1 bod.

Celkem 2 body.

54. ročník

2017/2018

OKRESNÍ KOLO

kategorie D

POKYNY PRO PŘÍPRAVU PRAKTICKÉ ČÁSTI

Úloha 1 Určení množství modré a bílé skalice ve vzorku

Pomůcky

Pro 1 žáka:

- 2× kádinka 400 cm³
- 1× hodinové sklo (na přiklopení kádinky o objemu 400 cm³)
- 2× kádinka 250 cm³
- odměrný válec 100 cm³
- skleněná tyčinka
- trojnožka
- keramická sítko
- kahan
- zápalky
- větší filtrační nálevka
- filtrační kruh
- filtrační papír
- nůžky
- stojan
- 3× plastová pipetka (kapátko)
- stříčka s destilovanou vodou
- varný kamínek
- ochranné brýle
- ochranné rukavice
- pinzeta

Společně pro všechny soutěžící (v závislosti na vybavenosti laboratoře organizující instituce):

- 5× odměrný válec o objemu 100 cm³
- arch bílého papíru

Všechny použité odměrné válce musí být stejné, aby umožňovaly kolorimetrické stanovení.

Chemikálie

- NaOH
- HCl (konc., 36 %)
- CuSO₄·5H₂O
- ZnSO₄·7H₂O
- methylořanž

Postup přípravy vzorků a roztoků

- Pro přípravu 1 dm³ roztoku NaOH o koncentraci 1,5 mol·dm⁻³ rozpustíte v odměrné baňce 60 g NaOH a doplňte po rysku.
- Pro přípravu 1 dm³ roztoku HCl o koncentraci 1,5 mol·dm⁻³ odměřte 129 cm³ koncentrované (36–37%) kyseliny do odměrné baňky a doplňte po rysku.
- Příprava vzorků – **každý student dostane jeden ze vzorků:**
  - Vzorek 1 připravte smísením 1,00 g modré a 3,00 g bílé skalice. Přidejte na špičku kopistky methylořanže.
  - Vzorek 2 připravte smísením 0,50 g modré a 3,50 g bílé skalice. Přidejte na špičku kopistky methylořanže.
  - Vzorky je možné připravit ve větším množství, vždy jako násobky uvedených hmotností a následně odvážit 4,00 g do kádinek soutěžícím. Nutno však dobře promíchat!

- Pro přípravu kolorimetrické řady je nutné připravit roztok modré skalice. Navážka 10,0 g modré skalice se rozpustí v destilované vodě a v odměrné baňce o objemu 100 cm³ se doplní po rysku (základní roztok).

Kolorimetrická řada se připraví napipetováním daného objemu základního roztoku modré skalice (viz tabulka níže) do odměrných válců o objemu 100 cm³. Po napipetování roztoku se přidá destilovaná voda do objemu přibližně 50 cm³, následně se přidá 10 cm³ koncentrované kyseliny chlorovodíkové, roztok se doplní na 100 cm³ a promíchá se skleněnou tyčinkou. Válců se umístí na arch bílého papíru tak, aby soutěžící mohli přijít se svým válcem a porovnat sytost barvy, čímž určí vyvážku CuO. Porovnávání se provádí pohledem shora do válců, proti bílému pozadí (arch papíru). Na arch u jednotlivých válců napište odpovídající hmotnosti CuO. **Uveďte jen hmotnosti MO, nikoli o jakou sloučeninu se jedná!** Kolorimetrickou řadu je nutné připravit alespoň 2 hodiny před realizací praktické části. Je možné je připravit i den předem, pak je nutné válce zakrýt, aby nedocházelo k odparu roztoku.

Hmotnost CuSO₄·5H₂O [g]	0,25	0,50	0,75	1,00	1,25
V_{zákl rozt} [cm³]	2,5	5,0	7,5	10,0	12,5
Hmotnost CuO [g]	0,08	0,16	0,24	0,32	0,40

Žákům se uvádí pouze hmotnosti MO v jednotlivých válcích. Neuvádí se, o jakou sloučeninu se jedná. To mají určit žáci v rámci úkolu 2. Objemy v tabulce slouží pouze organizátorům při přípravě roztoků kolorimetrické řady.

Pro 1 žáka:

- 100 cm³ roztoku NaOH o koncentraci 1,5 mol·dm⁻³ (připraveno v kádince o objemu 250 cm³)
- 100 cm³ roztoku HCl o koncentraci 1,5 mol·dm⁻³ (připraveno v kádince o objemu 250 cm³)
- 4,00 g pevného vzorku